

Pallas eekhoorn. Foto Ard van Roij

DE STRIJD AANGEBONDEN MET EEN INVASIEVE EXOOT

De korte geschiedenis van de Pallas' eekhoorn in Nederland

Naar aanleiding van een discussie over de omgang met exoten is het exotenstandpunt van de Zoogdiervereniging recent verduidelijkt. Dit is voor de redactie van *Zoogdier* aanleiding om in een aantal artikelen aandacht te schenken aan dit onderwerp. In het vorige nummer stond een artikel over uitheemse eekhoorns in Nederland. In dit artikel wordt teruggekeken op een succesvolle wegvangactie van een uitheemse eekhoorn, de Pallas' eekhoorn. De soort is na 2019 niet meer in het wild waargenomen in Nederland.

TEKST MAURICE LA HAYE, RENÉ JANSSEN EN VILMAR DIJKSTRA

In 2008 werd bij toeval een populatie van de uitheemse Pallas' eekhoorn (*Callosciurus erythraeus*) ontdekt in natuurgebied De Krang, net ten oosten van Weert. Deze soort is zeer concurrentie-krachtig en breidt zich gemakkelijk uit. Ter bescherming van de inheemse rode eekhoorn (*Sciurus vulgaris*) is drie jaar na deze ontdekking door de provincie Limburg en de NVWA besloten om de gehele populatie te verwijderen. Net op tijd, bleek.

NEGATIEVE EFFECTEN

Wereldwijd geldt de Pallas' eekhoorn

als een zeer invasieve soort die lokale eekhoornsoorten gemakkelijk verdringt. In onder andere Frankrijk¹, Argentinië² en Japan³ heeft de soort inheemse eekhoorns verdrongen. Ook in Weert waren er plekken waar de Europese rode eekhoorn al was verdrongen door de Pallas' eekhoorn. Een ander probleem is schade door knaagactiviteiten; aan pan- en daklatten, plafondplaten en plastic leidingen. Maar ook ringen ze dikke takken en stammen van notenbomen, essen, wilgen, zomereiken en andere boomsoorten waardoor de aangevreten bomen (deels) afsterven.

VOORGESCHIEDENIS

De herkomst van de Pallas' eekhoorn is bekend. Rond 1998 zijn op het terrein van een dierenhandelaar in Swartbroek tien tot twaalf Pallas' eekhoorns in het wild terechtgekomen. De dieren overleefden en in de jaren daarna is een grote populatie in de omgeving ontstaan. Pas na tien jaar, in 2008, kwam deze populatie in beeld. Door de Zoogdiervereniging is in 2009 en 2011 onderzoek gedaan naar de verspreiding van de soort in de omgeving.^{4,5} Het bleek dat de Pallas' eekhoorns al in een gebied van enige tientallen vierkante kilometers

aanwezig waren. De meeste eekhoorns werden gevonden in de bebouwde kom van Weert en enkele omliggende dorpen en het aangrenzende natuurgebied De Krang. Dit moerasgebied van Natuurmonumenten bestaat uit een beekdal met broekbossen, percelen met loof- en naaldbomen, weilanden en bomenlanen.

DE VANGACTIE

De Zoogdierverseniging staat voor de bescherming van onze wilde zoogdierpopulaties, dus ook die van de rode eekhoorn. Daarom is in opdracht van NVWA en provincie Limburg in 2011 gestart met het wegvangen van de aanwezige Pallas' eekhoorns.⁶ In de wintermaanden werden enkele honderden inloopvallen geplaatst op locaties met meldingen of waarnemingen van Pallas' eekhoorn. Met een lokaal media-offensief werden inwoners van de gemeente Weert opgeroepen om gesignaleerde eekhoorns door te geven. Daarnaast werd actief gespeurd naar de typische bladernesten in bomen en naar vraatschade aan de bomen. Hierdoor kon heel gericht gevangen worden.

Er werd met vangkooien gevangen. De gevangen dieren zijn naar het Dierenopvangcentrum in Opglabbeek (België) gebracht. De Pallas' eekhoorns zijn daar onvruchtbaar gemaakt en daarna herplaatst in dierenparken en opvangcentra in binnen- en buitenland. Deze werkwijze heeft ervoor gezorgd dat ook in de bebouwde kom bijna

iedereen meewerkte aan het project. De Pallas' eekhoorn was bij sommige bewoners een welkome tuinbewoner. Hierdoor kostte het soms moeite om medewerking te krijgen. Niet iedereen liet zich overtuigen. In tuinen of bosjes waar uiteindelijk niet gevangen mocht worden, is vaak in aangrenzende tuinen of bosjes gevangen, waardoor ook die eekhoorns gevangen konden worden.

SUCCES

De meeste Pallas' eekhoorns zijn direct in de eerste winter gevangen. Een tweede vangronde in de winter van 2012/2013 was nodig om de populatie vrijwel geheel te vangen. Net over de grens in Vlaanderen zijn in 2013 in opdracht van het Vlaamse ANB ook nog twee Pallas' eekhoorns weggevangen. Na 2013 leek de populatie weggevangen te zijn en is het vangen gestopt. Tot in het voorjaar van 2014 is nog intensief gespeurd naar verse vraatsporen in het verspreidingsgebied en in een ruime zone daarbuiten. Verse vraatsporen werden niet gevonden, wat bevestigde dat de soort verdwenen zou zijn. Eind 2015 werd echter toch nog een Pallas' eekhoorn waargenomen door een oplettende bewoner. Dat dier, een mannetje, kon daarna snel worden gevangen. In totaal zijn 249 individuen weggevangen, bijna twee keer zoveel als vooraf verwacht. Ook bleek de soort in een veel groter gebied voor te komen dan eerder aangenomen.

DRAAGVLAK IS NODIG

Het levend vangen en herplaatsen van de Pallas' eekhoorns zorgde ervoor dat bijna iedereen meewerkte aan het project. Wel zijn op kleine schaal vallen verdwenen en gesaboteerd. Voor veel mensen, vooral in de bebouwde kom, was het heel belangrijk dat de dieren zouden blijven leven. Veel mensen waren gehecht geraakt aan 'hun' Pallas' eekhoorns en waren zich niet of onvoldoende bewust van de risico's voor de inheemse rode eekhoorn of de schade die Pallas' eekhoorns kunnen aanrichten. Die risico's waren voor een klein deel van de omwonenden nauwelijks een argument waarvoor men openstond. Men vond het vooral zielig om dieren te vangen en te doden. Om voldoende draagvlak te krijgen en te behouden is daarom vanaf het begin van het project gecommuniceerd dat de eekhoorns levend gevangen zouden worden en daarna opgevangen en herplaatst.

RISICO'S VAN HERPLAATSSEN

Het levend vangen, onvruchtbaar maken en herplaatsen van exoten kent wel een risico: als één of enkele dieren (met name vrouwtjes) niet goed zijn gesteriliseerd/gecastreerd kan alsnog voortplanting optreden en een populatie ontstaan. Ook is er altijd kans dat dieren weer ontsnappen met allerlei nadelige effecten. Dat dit in de praktijk ook gebeurt, bleek in 2017 bij het opduiken van een Pallas' eekhoorn in Noord-Limburg op een vakantiepark. In dit park waren elf jaar eerder een aan-

▲ Vraatschade aan bomen veroorzaakt door Pallas' eekhoorn. Uiteindelijk sterft de boom. Foto René Janssen

▲ Geen vogeltjes op je voederplank, maar een eekhoorn. Voor veel mensen een aantrekkelijke gast. Foto Ard van Roij

▲ Pallas' eekhoorns zien er fraai uit, met een subtiele witte staartpunt. Foto Patrick Fischer

▲ Pallas' eekhoorn op het Center Parcs-terrein in Zeeland, oorspronkelijk afkomstig uit Dadizele, Vlaanderen. Foto René Janssen

tal gesteriliseerde Pallas' eekhoorns uit West-Vlaanderen geplaatst die afkomstig waren uit Dadizele.¹ De eekhoorns ontsnapten vrij snel na plaatsing op het park en kwamen zo weer in het wild terecht. Een Pallas' eekhoorn wordt gewoonlijk max. 5-7 jaar oud. Dat deed vermoeden dat deze Pallas' eekhoorn in het wild was geboren en dat met het ontsnappen van de herplaatste eekhoorns onbedoeld een nieuwe populatie was ontstaan. De gesignaleerde Pallas' eekhoorn is snel gevangen. Het dier had een flink versleten gebit, maar niets wees op een sterilisatie. Mogelijk was het toch één van de oorspronkelijke herplaatste eekhoorns. Uiteindelijk is het in Noord-Limburg bij één Pallas' eekhoorn gebleven. Er zijn, ondanks intensief zoeken, geen andere Pallas' eekhoorns gesignaleerd en geen verse vraatsporen ontdekt.

GELEERDE LESSEN

Het vangproject in Weert heeft een aantal belangrijke lessen opgeleverd. Het kan kennelijk vrij lang duren voordat een exoot wordt opgemerkt of gemeld. Daardoor kan een kleine startpopulatie uitgroeien tot een populatie die enkel met een grote inspanning te verwijderen is. Bij de Pallas' eekhoorn lijkt er net op tijd te zijn ingegrepen, want de populatie was wijder verspreid en twee keer groter dan ingeschat. Het is de vraag of het volledig verwijderen van de populatie mogelijk was geweest met nog meer dieren en een nog groter verspreidingsgebied.

Het is beter direct in te grijpen dan te wachten. Effectief ingrijpen wordt steeds lastiger en daarmee ook duurder. De uitgespaarde kosten voor het voorkomen van schade of het behoud van een inheemse soort zijn bovendien amper inzichtelijk te maken, laat staan 'voelbaar' voor overheden die moeten besluiten over al of niet wegvangen. Met de huidige online-waarnemingen-portals als www.waarneming.nl, www.telmee.nl en speciale meldpunten als www.wasbernmeldpunt.nl ligt het overigens voor de hand dat invasieve niet-inheemse zoogdieren sneller dan in het verleden worden gesignaleerd. Desondanks is er blijvend en duurzaam aandacht nodig voor de nadelen en gevaren van exoten.

De Pallas' eekhoorns lieten ook zien dat het wegvangen van exoten lastige dilemma's oplevert. Levend vangen en daarna opvangen is goed voor het draagvlak en medewerking van het algemene publiek. Een succesvolle verwijderingscampagne heeft dat nodig. Maar als gevangen individuen niet goed gesteriliseerd worden, kan dat elders tot een nieuwe populatie leiden. Aan de andere kant wordt het plaatsen van dieren uit de natuur in een kooi als ethisch minder verantwoord gezien dan het dier euthanaseren. Vanuit die optiek is het euthanaseren van gevangen individuen een betere strategie, ook al stuit dat op meer maatschappelijke weerstand. Een simpele oplossing is er niet, omdat het belangrijk is hoe naar dieren wordt gekeken en hoe daarmee om te

gaan. Voor de Zoogdierverseniging die zich richt op de bescherming van populaties van inheemse dieren wordt het belang van individuele dieren gerelateerd aan dat van de populatie. Een besluit om individuen te doden is daardoor relatief makkelijker dan voor mensen en organisaties die individuen net zo belangrijk of belangrijker vinden dan een populatie.

In alle gevallen geldt echter dat individueel leed zo veel mogelijk geminimaliseerd moet worden. Hoe vroeger ingegrepen wordt, des te minder dieren uit de natuur weggehaald hoeven te worden. De beste optie is dus voorkomen dat exoten in de natuur terecht komen. Daarmee wordt de wenselijkheid helder van een positieflijst van 'te houden huisdieren'. Hier staan alleen soorten op waarvan zeker is dat ze na ontsnapping geen schade veroorzaken in het wild. Een positieflijst werkt veel beter dan een negatieflijst, want handelaren hebben in het verleden vaker sterk gelijken de soorten in de handel gebracht om het geldende handelsverbod te omzeilen.

Meer informatie over invasieve exoten zoogdieren en het Exotenstandpunt van de Zoogdierverseniging is te vinden op de website: www.zoogdierverseniging.nl/exoten.

MAURICE LA HAYE is teamleider en VILMAR DIJKSTRA is senior projectmedewerker bij de Zoogdierverseniging. RENÉ JANSSEN is eigenaar van Bionet Natuuronderzoek.

